

Максютов А. О.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ-ГЕОГРАФІВ ЯК СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Необхідність переходу до інноваційної системи освіти зумовлюється тим, що знання, сучасні сьогодні, є застарілими вже через декілька років. Отже, перед системою освіти постає проблема формування у майбутніх вчителів-географії технології такого механізму мислення, який би дав можливість їм швидко адаптуватися до вимог, що постійно змінюються, знаходити та аналізувати нові джерела інформації, творчо застосовувати їх у професійній діяльності. Самостійна ж робота студентів є однією з форм організації занять, яка формує самостійність як рису особистості та готує до постійного самовдосконалення.

Самостійна робота студента – це самостійна діяльність студента, яку науково-педагогічний працівник планує разом зі студентом, але виконує її студент за завданнями та під методичним керівництвом і контролем науково-педагогічного працівника без його прямої участі. Саме в процесі самостійного опрацювання матеріалу студент бачить ті прогалини в знаннях, які йому слід ліквідувати першочергово, тому, що в іншому разі вони можуть стати серйозною перешкодою до опанування певної теми та всього матеріалу в цілому. Основними функціями самостійної роботи студентів є: пізнавальна, самостійна, прогностична, коригуюча та виховна. Пізнавальна функція визначається засвоєнням студентом систематизованих знань з циклу географічних дисциплін. Самостійна функція – це формування вмінь і навиків, самостійного їх оновлення і творчого застосування. Прогностична функція є вмінням студента вчасно передбачати й оцінювати як можливий результат, так і саме виконання завдання. Коригуюча функція визначається вмінням вчасно коригувати свою діяльність. Виховна функція – це формування самостійності як риси характеру. Зміна концептуальної основи й розширення функцій самостійної роботи студента не тільки веде до збільшення її обсягу важливості, а й викликає зміну у взаємовідносинах між викладачем і студентом як рівноправними суб'єктами навчально-пізнавальної діяльності, тобто коригує всі психолого-педагогічні засоби забезпечення самостійної роботи студентів.

Усе це ставить вимоги до пошуків таких форм навчальної роботи у ВНЗ, коли допомога і контроль з боку викладача не пригнічуватимуть ініціативи студента, а привчатимуть його самостійно вирішувати питання організації, планування, контролю за своєю навчальною діяльністю, виховуючи самостійність, як особисту рису характеру.

Самостійна робота студентів з дисципліни географічного циклу забезпечує: системність знань та засобів навчання; володіння розумовими процесами; мобільність і критичність мислення; володіння засобами обробки інформації; здібність до творчої праці.

З огляду на рівень прояву творчості студентів виокремлюють:

а) репродуктивну самостійну роботу, що здійснюється за певним зразком (розв'язування типових географічних задач, заповнення схем, таблиць, контурних карт виконання тренувальних завдань, що вимагають осмислення, запам'ятовування і простого відтворення раніше отриманих знань);

б) реконструктивну самостійну роботу, яка передбачає слухання і доповнення лекцій викладача, складання планів, конспектів, тез та ін.

в) евристичну самостійну роботу спрямовану на вирішення проблемних завдань, отримання нової інформації, її структурування і використання в нових ситуаціях (складання опорних конспектів, схем-конспектів, анотацій, побудову технологічних карт, розв'язання творчих завдань).

г) дослідницьку самостійну роботу, яка орієнтована на проведення наукових досліджень (експериментування, проектування приладів, макетів, теоретичні дослідження та ін.).

За рівнем обов'язковості виокремлюють:

а) обов'язкову, окреслену навчальними планами і робочими програмами (виконання домашніх завдань, підготовка до лекцій, практичних робіт та різновиди завдань, які виконуються під час ознайомлювальної, навчальної, виробничої, переддипломної практики; підготовка і захист дипломних та курсових робіт);

б) бажану (участь у наукових гуртках, конференціях, підготовка наукових тез, статей, доповідей, рецензування робіт інших студентів тощо);

в) добровільну (участь у різноманітних конкурсах, туристичних зльотах, олімпіадах, гуртках, вікторинах, виготовлення наочності, підготовка технічних засобів навчання).

У ході самостійної роботи, що планується з кожної навчальної дисципліни, студент може:

а) освоїти теоретичний матеріал з дисципліни, що вивчається (освоєння лекційного курсу, а також освоєння окремих тем, окремих питань тем, окремих положень і т. д.);

б) закріпити знання теоретичного матеріалу, використовуючи необхідний інструментарій практичним шляхом (вирішення задач, виконання розрахунково-графічних робіт, виконання контрольних робіт, тестів для самоперевірки);

в) застосувати отримані знання і практичні навички для аналізу ситуації і вироблення правильного рішення (підготовка до групової дискусії, підготовлена робота в рамках ділової гри, письмовий аналіз конкретної ситуації, розробка проектів і т. д.);

г) застосувати отримані знання і уміння з географії для формування власної позиції, теорії, моделі (написання випускної, дипломної роботи, науково-дослідної роботи студента).

Самостійна робота не зобов'язує майбутніх вчителів географії до професійного становлення через нормативну побудову їхньої діяльності, а створює креативні умови, надаючи можливість їм самим визначити терміни та час діяльності, зміст та обсяг навантажень. Згідно з Положенням «Про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах», самостійна робота студента є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних завдань. Відповідно до положень Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті щодо стратегічних напрямів професійної підготовки особистості майбутнього спеціаліста можна чітко простежити тенденцію підвищення ролі самостійності не лише під час навчання у вищій педагогічній школі, а й по її завершенні, у власній педагогічній практиці. Іншим пріоритетним положенням є значущість, глибинність і науковість професійно значущих знань, набутих під час навчання у вищій педагогічній школі [7].

Сьогодні для вищих навчальних закладів характерна тенденція скорочення аудиторних годин на вивчення тієї чи іншої дисципліни та винесення їх на поза аудиторну самостійну роботу [6, с. 243]. На жаль, розв'язання цих проблем зводиться до простого перерозподілу матеріалу, що

подається на лекціях, і матеріалу, який доводиться вивчати студентам самостійно. Така організація навчання у педагогічному навчальному закладі особливо негативно відображається не тільки на якості знань з тих чи інших предметів, а й на процесі формування педагогічного мислення студентів, на підготовці їх до самостійного набуття знань впродовж життя. Організація самостійної роботи студентів-географів повинна активно впливати на характер навчально-виховного процесу, систематизувати роботу студентів протягом всього навчального року. Вона має охоплювати матеріали лекцій і семінарів, навчання навичкам конспектування, професійний та термінологічний практикум, складання опорних конспектів, письмовий контроль за проблемою, виконання самостійних різнорівневих проблемних та практичних завдань. Усвідомлення суті та закономірності самостійної пізнавальної діяльності, оволодіння високим рівнем ефективності її організації – один із шляхів удосконалення процесу навчання і розвитку особистості. У процесі цілеспрямованої й систематичної самостійної діяльності студенти набувають досвід самостійно працювати. Отже, підготовка спеціалістів вищої кваліфікації має бути спрямована на формування здатності до самостійної творчої діяльності [2, с. 62]. Ефективне формування досвіду самостійної роботи студентів-географів вищих навчальних закладів можливе лише за умов: забезпечення оптимального поєднання аудиторної та поза аудиторної роботи; застосування новітніх технологій організації самостійної пізнавальної, наукової та виробничої діяльності студентів; врахування специфіки вивчення географічних дисциплін; стимулювання самостійної роботи [4, с. 129]. Самостійна робота має певні особливості, що відрізняють її від навчально-пізнавальної діяльності в цілому. Вона планується викладачем, який визначає обсяг, зміст, загальні терміни здійснення; організовується ним, коли він визначає форми звітності за виконану роботу, місце та час звітування, забезпечує умови здійснення звіту. У такому розумінні самостійна робота не може бути самостійною ні на мотиваційному, ні на технологічному, ні на організаційному рівнях. Мотиви виконання кожного конкретного виду самостійної роботи формуються у студента під впливом реалізації стимулюючої функції самостійної роботи і залежать від рівня її реалізації викладачем. Визначення сутності та специфіки педагогічних технологій організації та управління самостійною роботою студентів є сьогодні особливо важливим. Творча самостійна робота студентів-географів – це діяльність, обумовлена самостійним пошуком майбутнім фахівцем-географом відповіді на будь-яку проблему, з метою досягнення результатів, які мають об'єктивну чи суб'єктивну новизну та оригінальність, а також прогресивність, за умов володіння засобами організації цієї діяльності.

Головними структурними елементами самостійної роботи студента є її мета і мотиви, які можуть бути як різноманітними так і суперечливими. Вони встановлюють потреби, інтереси особистості майбутнього фахівця. Відповідність мотивів до цілей самостійної діяльності є передумовою його професійного та особистісного розвитку. Збагаченню знаннями та творчому

засвоєнню професійного досвіду допомагає зміст самостійної діяльності. З позицій управлінського підходу до організації самостійної роботи студентів, управління самостійною роботою майбутніх фахівців розуміють як цілеспрямовану діяльність викладачів, що забезпечує ефективне функціонування навчального процесу та розвиток суб'єктів управління, тобто студентів. Викладач опосередковано, шляхом створення сприятливих умов для самостійної роботи, так званої «творчої атмосфери», за допомогою непрямого впливу збуджує бажання та потребу до професійного самовираження та саморозвитку. Якісно організована самостійна робота з циклу географічних дисциплін сприяє розвитку навичок науково-дослідницької роботи студентів, необхідної для формування творчого потенціалу студентської молоді, становленню кваліфікованих фахівців у різних галузях народного господарства.

Література:

1. Бех І. Д. Психологічна суть гуманізму у вихованні особистості / Бех І. Д. // Педагогіка і психологія: Вісник АПН України. – 1994 – № 3.
2. Богданова І. М. Технології в освіті: теоретико-методологічний аспект. – Одеса; Тес. 1999. – 146 с.
3. Болюбаш Я. Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти. – К. : Наукова думка, 1997. – 62 с.
4. Бондар В. І. Дидактика: ефективні технології навчання студентів. – К. : «Вересень». 1996. – 129 с.
5. Боришевський М. І. Розвиток самоактивності дитини як основа гуманізації педагогічного процесу / Боришевський М. І. // Міжнар. семінар з гуманістичної психології та педагогіки, м. Рівне, 15-17 черв. 1998 р.: Тези допов. і повід. / Відп. ред. І. О. Балл. – К. – Рівне. 1998.
6. Стратегія посилення самостійної роботи студентів у контексті приєднання України до Болонського процесу Матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції, 14-15 грудня 2004 р. / Г. В. Стадник та ін. (ред.). – Х. : ХНАМГ, 2004. – 243 с.
7. Указ президента України Про Національну доктрину розвитку освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.

Скоморох Л. М.

УПРОВАДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ НАОЧНО-МОДЕЛЬНОГО НАВЧАННЯ ХІМІЇ

У наш час в психолого-педагогічній та методичній літературі зазначається різноманітність трактувань наочного навчання, видів наочності, класифікацій засобів наочності. У науковій літературі і шкільній практиці термін «наочність» вживається, в основному, у трьох сенсах. По-перше, як